

EKOCENTRIČNI PRISTUP RURALNOM PROSTORU

Antun Šundalić

Ekonomski fakultet u Osijeku

Ekonomski fakultet
Trg Ljudevita Gaja 7
31000 OSIJEK
e-mail: antun.sundalic@os.t-com.hr

Sažetak

Je li ekocentrizam differentia specifica ruralnog prostora danas? Autor polazi od teze da je ruralni prostor najbliži ekocentričnoj orijentaciji. Prirodni okoliš je u ruralnom prostoru moguće doživjeti kao "kuću" a ne kao "zaposjednuti izvor", tj. život po prirodnom redu u ruralnom prostoru je ispred života orijentiranog na krute tržišne zakonitosti.

Koliko je u hrvatskom društvu ova teza održiva, a koliko je potiskuje antropocentrična dominacija utilitarizma, konzumizma i materijalizma, autor analizira u ovom radu. Također se kroz to otvara pitanje koliko je "život s prirodom" orijentacija koja odražava zahtjev vremena u stvarnosti doista prihvaćena, a koliko fraza koja se ne živi. Ovu je dilemu moguće testirati upravo na pitanju odnosa prema životu u ruralnom prostoru. Koliko je ruralni prostor vođen ekološkom, a koliko industrijskom paradigmom samo je potvrda realnosti ekocentrične orijentacije.

Ključne riječi: *ekocentrizam, ruralni prostor, selo, poljoprivreda, industrijska paradigma, ekološka paradigma.*

1. Pristup

Početak globalizacijske ere i sve ubrzanija informatizacija u zadnjoj četvrtini dva-desetog stoljeća imali su značajan utjecaj na stvaranje novog odnosa prema budućnosti. Vrijeme tehničkih novina, koje donose obvezujuće promjene u društvenom životu kroz tzv. tehničke mutacije, nije donijelo i trajno jamstvo ključnih uvjeta opstanka – hrane, energije i sirovina (Freeman, 1980:301), a to sobom donosi neizvjesnost pred sutrašnjicom. Svojevrsni "šok budućnosti" izazvan je rastućom nestabilnošću uslijed sve brojnijih zahtjeva za stalnim čovjekovim prilagođavanjem novom (Toffler, 1975:264). Razvija se svijest o krizi napretka uslijed prepoznavanja ekološke problematike (Fetscher, 1989:5). Neizvjesnost je prisutna i pred mogućim posljedicama gen-tehnologije, posebice kada je riječ o njezinoj komercijalizaciji (Rifkin, 1999:15), ali i o njezinim učincima na opadanje biološke raznovrsnosti radi širenja genetski modificiranih organizama (Engdahl, 2005:15-62). Može se reći da je čovjekova četverosmjerna ekspanzija u prirodni, socijalni, mikro- i makro prostor dovela društvo u trajno stanje rizika (Cifrić, 1994:20-31) koje se sve češće prikazuje katastrofičnim. Uporišta u znanstvenim otkrićima nisu donijela predvidljivost sigurnog sutra. Ona su, naprotiv, postala izvorištem brojnih mogućnosti koje su, zbog nejasnoća oko mogućih posljedica, postale vrlo uznemiravajuće.

U takvim je okolnostima danas promišljanje života vrlo često okrenuto onome jučer, provjerenom, izvjesnom i prepoznatljivom. Moguće onoga sutra ne ulijeva sigurnost kako u kontinuitet razvoja i napretka, tako niti u sigurnost opstanka prirode i čovjeka, ali i života uopće. Sve prisutnija briga za održivost i sigurnost života uzrokovana je prije svega stavljanjem u funkciju profita uvijek nove i sve sofisticiranije tehnologije. Kako je za ovo najodgovornija suvremena globalna ekonomija, sve je naglašenija potreba za razvijanjem i prihvaćanjem nove svjetske etike koja će primarno biti usmjerena na dva cilja: održavanje zdravog okoliša i očuvanje dostojanstva svih ljudi na Zemlji (Radermacher, 2003:18-19).¹

Koliko je nova etika daleko od stvarnosti potvrđuje dominirajuća svjetska sila – SAD – koja i dalje zagovara etiku interesa jedne nacije, etiku kojoj je u središtu zadovoljstvo, sreća i sigurnost njezinih građana (Singer, 2005:2-12). Druge nacije, priroda također, nalaze se u funkciji ostvarivanja ovoga cilja.² Sve ovo ukazuje na razloge vrlo sporih pomaka prema globalnom internaliziranju vrijednosti zaštite prirodnog okoliša i života uopće.

Još su uvijek glavne internalizirane vrijednosti u tehničkoj kulturi današnjice *novina, brzina promjene i profit*, a one se svojim svojstvima protive prirodi, njezinom ritmu promjena i osnovnoj svrsi prirodnih resursa. Čovjekov se životni prostor kojim dominira tehnika, prihvaćen je stav, mora uskladiti s prirodnim prostorom, povratiti mu se kroz danas jedino prihvatljivu orijentaciju održivog razvoja. Proturječe, međutim, između zacrtanih vrijednosti (zagovarane nove etike biocentrizma i ekocentrizma) i svakodnevne prakse (življene etike antropocentrizma i profitocentrizma) i dalje je potvrda dominirajuće orijentacije na profit, profit po svaku cijenu.

2. Iskorištavanje i zaposjedanje kao veza s prirodom

Odnos prema prirodi u starom je vijeku dobro odražavao stoički stav "Natura parendo vincitur!". Ne protiv prirode već s prirodom, pretpostavka je skladnog života. Novovjek je pristup, međutim, prirodu potpuno podložio čovjekovoj potrebi iskorištavanja i posjedovanja. Priroda je shvaćena kao neposredna datost s kojom čovjek treba nešto učiniti. Čovjek se u prirodi postavlja u svojstvu subjekta koji postaje mjerilom za vrijednosti života i gospodarom vlastite egzistencije. Kultura, koju izgrađuje, ujedno je potvrda da je postojanje njegovo vlastito djelo (Guardini,

¹ J. Rifkin govori o europskom snu koji počiva na *univerzalnom moralu*. Njegova je bit spriječiti "pritajeno zlo", koje se neplanirano potvrđuje u egocentričkom ponašanju, i usmjeriti čovjeka na čvršću vezu s drugim čovjekom i s prirodom – izgradnja novog zajedništva s prirodom. (Rifkin, 2006:442, 456)

² Th. Friedman slikovito kaže da su SAD poslije Drugog svjetskog rata u hladnoratovskom nadmetanju "uzjahale svijet" i pretvorile ga u vlastito igralište (Friedman, 2003:21). No i posthladnoratovska stvarnost pokazuje da se jahač nije umorio.

2002:40-46). Vlasništvo se nad prirodom uzima kao naravno pravo čovjeka prema kojemu su opravdane i socijalne razlike³.

Devetnaesto je stoljeće, na tragu prosvjetiteljske ideje, demonstriralo kapitalističko poimanje vlasništva i rada koje u prirodi ne vidi drugo do sirovine koje se mogu i trebaju neograničeno iskorištavati. Odnos prema prirodi sveo se na "zaposjedanje i iskorištavanje izvora". Prirodni okoliš sve manje postoji kao "kuća" za život zbog sve snažnijeg preobražavanja prirode uslijed rasta tehnološke moći civilizacije, upozorava Ivan Pavao II. (Kompendij, 2005:330). Grubi materijalizam potrošačke civilizacije dvadesetog stoljeća počiva na nesmotrenom odnosu prema prirodi koji zanemaruje posljedice glede prirodne ravnoteže. Koliko je visoka cijena ovog odnosa zanemarivanja pokazuje Al Gore nabrajajući brojne greške *disfunkcionalne civilizacije* poput pogubnih posljedica isušivanja i navodnjavanja, sječe šuma i gomilanja otpada na tlu, u vodi i atmosferi. Odnos prema prirodi opisuje kao agresiju koja pustoši i uništava. Postojeća opasna neravnoteža nameće svima zajednički cilj – spašavanje okoliša – koji bi trebao biti novo načelo organiziranja civilizacije (Gore, 1994:183,209).

Može li se, pitanje je, postići tako radikalna promjena, zaokret u odnosu prema prirodi? Ključno je obilježje novovjekog odnosa prema prirodi shvaćanje prirode kao resursa. Na tome se je odnosu razvila i veza čovjeka s prirodnim okolišem – *iskorištavanje* prirodnih bogatstava, a što se eufemistički opisivalo kao gospodarenje prirodnim dobrima. Dobro je gospodarenje bilo ono koje je donosilo dobit, ne ono koje je čuvalo okoliš netaknutim. Dobit od gospodarenja nije umanjivana štetom koja je prirodi nanešena. Šteta je pribrajana lošem gospodarenju onda kada *nije naplatilo* dobit od trošenja prirode, ili koje *nije dovoljno trošilo* prirodu. Priroda je, dakle, čovjeku dana, ona je njegov zaposjednuti izvor. Njegova kuća nije priroda već ono što od prirode učini – kultura. Takva novovjeka antropocentrična i kulturocentrična orijentacija dominiraju u opravdavanju učinaka moderne civilizacije – dobrih za čovjeka, loših za prirodu.⁴

Na upitnost "dobre strane" učinaka moderne tehnologije sugerira razmišljanje Aleksandra Solženjicina o civilizaciji s kraja dvadesetog stoljeća. On je opisuje kao civilizaciju iznenađujuće velikog tehnološkog progressa koji je čovjeku donio visoki standard u komforu. No, iscrpljuje li se čovjek u komforu? Je li tehnološka civilizacija dala čovjeku sigurnost? Ono što Solženjicin, pored duhovne nesigurnosti, pripisuje darovima tehnološke civilizacije jest ambivalentan osjećaj: moć u bogatstvu, ali i podjarmljenost bogatstvu. Sve to zbog čega, koja je krajnja svrha? (Solženjicin, 1999:19-21). Ako je tehnologija ne nudi, treba je tražiti izvan nje. Ne biti talac opsjednutosti tehnološkim progresom, već moć tehnologije shvaćati kao posredovanje u odnosu čovjeka s prirodom, važan je korak u prepoznavanju puta kojim se čovjek kreće. Taj je put uvijek u prirodi, no vrlo često je protiv prirode.

³ To čak podržava i socijalni nauk Katoličke crkve, uz upozoravanje na socijalnu hipoteku privatnog vlasništva (Lav XIII, 1991:4).

⁴ Pokazalo se, pak, na kraju dvadesetog stoljeća da sve što je loše za prirodu ne može biti dobro za čovjeka. Konačno je dozrijela svijest da se tehnikom ne supstituiraju priroda.

Prirodni je okoliš, kao prostor čovjekova postojanja, kroz povijest toliko preuređivan i prilagođavan za potrebe čovjekova potvrđivanja civilizacijskih dosega da se na kraju iz njega izgubila sama priroda. Čovjek se sve više udomaćivao u ne-prirodi kao svom okruženju. Posebice je priroda bila protjerana iz urbanih prostora koji su čovjeka opskrbljivali svime potrebnim za civilizirani život. Čak su ga opskrbili i potrebom za prirodom. Prvi je "povratak" u prirodu bilo pomicanje u predgrađa. Život u predgrađima velikih gradova nekada je bio prostor sirotinjskih četvrti, danas je postao oprirođeni pojas bogatih stanara. Mir, tišina, čisti zrak, zeleno okruženje, prostranost ... simulirali su ponudu prirode u suburbanim zonama. Dalje od ovog koraka vodio je put na selo kao prostor u kojemu se još može prepoznati prirodno porijeklo svega za život potrebnoga, posebice hrane. Sve poželjniji i prihvaćeniji dodatak i dopuna povratka u prirodu za urbanu populaciju bila je potraga za romantikom seoskog života.

Privid povratka u prirodu tražio se u drugačijem ambijentu – seoski ambijent kao odmor od gradskog, mir predgrađa umjesto gradske vreve. Stvorena potreba za prirodom i njezino zadovoljavanje nije imalo niti poticaj, a niti krajnji cilj izvan čovjekove potrebe preuređivanja i preslagivanja postojećih vrijednosti kulturnog trenutka. Veza s prirodom opet je iskorištavanje, dominirajuća orijentacija opet je kulturocentrična. Nije se dogodilo ono što se prividno zagovaralo – uvažavanje prirodnog okoliša kao ambijenta čije se vrijednosti pretpostavljaju vrijednostima tehnike⁵.

3. Ruralni prostor kao privid prirodnog prostora

Pružila li selo više prirodnog okoliša u odnosu na grad? Koliko je ruralni prostor u neposrednijem odnosu s prirodnim okolišem od urbanog? Podliježe li život u ruralnom prostoru prirodnim uvjetima više nego život u urbanom prostoru? Remete li djelatnosti vezane uz ruralni prostor manje prirodni okoliš od djelatnosti vezanih uz urbani? Mnoga i slična pitanja na kraju bi mogla završiti i upitima: može li se selu i ruralnom prostoru uopće danas prići više ekocentrično, a manje antropo- i kulturocentrično? Može li se uopće tvrditi da je ruralni prostor prirodna sredina? Konačno, je li ekocentrizam⁶ *differentia specifica* ruralnog prostora danas?

Na početku interpretiranja i komentiranja postavljenih pitanja potrebno je okvirno odrediti ruralni prostor. Kod sociologa koji se bave selom ruralni se prostor

⁵ "Jednosmjerno iscrpljivanje okoliša" – dobra je sintagma I. Rogića u opisivanju odnosa građana prema prirodnom okolišu kao "ograničenom dobru", posebice pri izgradnji kuća za odmor. (Rogić, 2006:117)

⁶ Pod *ekocentrizmom* je ovdje mišljen poseban odnos prema prirodnom okolišu u ruralnom prostoru čija su obilježja: shvaćanje prirode a ne čovjeka kao najvišeg mjerila vrijednosti života; uvažavanje sporosti i kontinuiteta prirodnih promjena; prevladavanje orijentacije čuvanja prirode u njezinoj bioraznolikosti a ne pustošenja i uništavanja; gospodarenje prirodom kao čuvanje a ne iskorištavanje prirodnih bogatstva (održivi razvoj); prihvaćanje poljoprivrede kao dominirajuće djelatnosti kojom se čovjek neposredno vezuje uz prirodu i o njoj ovisi; ruralnim prostorom dominira prirodno okruženje nad tehničkim; priroda je shvaćena kao kuća i dom.

prepoznaje kao prostor slabije gustoće naseljenosti u kojemu dominiraju djelatnosti poljoprivrede i šumarstva. To je prostor malih kolektiviteta i kulturne posebnosti koje su nesvodive na masovnu kulturu. Stoga se selo vidi kao *prirodna sredina* (Župančić, 2000:20-21). Ruralni prostor neki vide kao *ruralnu idilu* usporenog ritma življenja u kojoj ljudi rađe slijede prirodni tijek događanja nego tržišni. To je organska zajednica u kojoj ljudi imaju vremena jedni za druge i gdje zauzimaju određeno mjesto i imaju svoju ulogu. To je svojevrsni zaklon, brana od moderniteta. (Rye, 2004:5) Ruralni je prostor određen kroz četiri sastavna elementa: *selo, poljoprivreda, okoliš i tehnologija*. Stoga mu je potrebno pristupiti kroz četiri dimenzije: *sociokulturnu* - koja se pokazuje u narodnoj kulturi i tradiciji, ritualima i ceremonijama, praznovjerju i religiji, *razvojni* - kroz postojanje prirodne rezerve resursa potrebnih ekonomiji, *ekonomsku* - kroz kontinuirano obnavljanje resursa i *ekološku* - koja se u ruralnom prostoru pokazuje kroz eko-pristup proizvodnji i čuvanju bioraznovrsnosti. (Cifrić 2003:33-41) Ruralni se prostor, dakle, prepoznaje kao cjelina koju čini nerazdvojni odnos *sela, tehničkih sustava i prirodnog okoliša* (Štambuk, 2002:22).

Ruralni prostor je doživljavao povijesnu promijenu, u predindustrijskom vremenu sporiju, a s industrijalizacijom vrlo ubrzanu. Ona se pokazivala kroz miješanje dvije vrste obilježja identiteta - prirodnih i kulturnih. Prevlašću kulturnih obilježja, koja su prije svega određena tehnologijom, brzim ritmom života i diskontinuitetom, nad prirodnim obilježjima sporosti i kontinuiteta, ruralni se prostor sve manje potvrđuje kao prirodni prostor. Sela ne žive više kao ruralna društva u memoriji prošlosti koja čuva prirodne oblike života i u kojoj su razvoj i promjena vrlo spori (Blanc, 2003:202).

Ruralni je prostor prestao biti isključivi prostor prirodnog života, kao i prostor organiziranog seljačkog i agrarnog društva. Nestalo je života koji se potvrđivao kroz simbiozu s prirodom, kroz ravnotežu između stanovništva i resursa prirode, kroz rad radi preživljavanja i autarkiju lokalnih kolektiviteta (Mendras, 1986:61-79). Industrijalizacija je učinila disfunkcionalnim kućne zajednice, stub seljačkog društva, kao i zajednice susjedstva. Solidarnost i uzajamnost su uzmaknule pred profitnim interesom (Weber, 1976:295-97).

Dok je u predindustrijskom vremenu priroda postavljala uvjete korištenja prirodnih resursa i način života lokalnih kolektiviteta,⁷ industrijalizacija je učinila pomak na tehničku uvjetovanost. Dominacija tehničkih mogućnosti i zanesenost kulturnim dosezima učinili su prirodu poligonom eksperimenata, a poljoprivredu industrijaliziranom.

⁷ Prema Mendrasu priroda je čovjeku u agrarnom društvu postavljala zahtjeve i ograničenja: *tehnički zahtjev* za održanjem plodnosti tla i obnovom prirodnih elemenata, *socijalni zahtjev* za opskrbljivanjem grupe svime potrebnim za život. *Tehničko ograničenje* je bilo u načinu uzgoja kultura i stoke s raspoloživim oruđima, a *prirodno ograničenje* je bilo u postojećim prirodnim potencijalima mjesta, plodnosti tla i klimatskim uvjetima. (Mendras, 1986:53-4)

Industrijalizacija je donijela profitocentričnu orijentaciju i u poljoprivredu⁸. Poljoprivrednik je istisnuo seljaka, a tržišna orijentacija autarkijsku. Modernizacijskom duhu vremena selo nije odgovaralo upravo zbog neposredne vezanosti poljoprivrede kao ključne djelatnosti uz prirodne uvjete (klima, plodnost tla, reljef ...). Stoga je selo doživljavalo promjene koje nisu bile posljedica *unutrašnjeg* ruralnog razvoja (razvoj nove tehnologije uzgoja poljoprivrednih kultura i stoke), nego su bile *izvana nametnute* očekivanjima "napretka" sela po uzoru na grad. Posljedice vanjskog očekivanja su se pokazale u nestajanju dominante prevlasti poljoprivrede kao osnovne djelatnosti ruralnih sredina, ali i u nestajanju djelatnosti vezanih uz poljoprivredu (kovači, kolari, remenari, kožari ...). Opadanje broja seoskog stanovništva praćeno je i nestajanjem nekih djelatnosti (zanata) za kojima je napućeno selo imalo potrebe (postolari, šeširdžije, krojači, brijači ...). Značaj ruralnog prostora i sela se modernizacijom umanjuje na dva načina: prvo, po pitanju *smanjenja veličine i brojnosti* (ne samo brojem domaćinstava i brojem stanovnika, nego i površinom prirodnog okoliša koju su sela obrađivala i od koje su živjela), drugo, po pitanju *sudjelovanja u ostvarivanju dobiti* na tržištu (poljoprivredni je proizvod uvijek manje cijenjen od industrijskog). Dakle, u odnosu na grad i industriju selo i ruralni prostor postaju sve manje značajni u *demografsko-gospodarskom* i u *tržišno-gospodarskom* pogledu.

No, glavnom se posljedicom modernizacijske marginalizacije sela i ruralnog prostora putem ubrzane industrijalizacije može smatrati *marginalizacija same prirode*. Modernizacijski je antropo- i kulturocentrizam čovjeka socijalizirao u neprirodnim vrijednostima. Civilizacijsko ocjenjivanje prirodnih uvjeta života kao nedovršenih, nepogodnih za život, nekomfornih, nehigijenskih i sl. naglašavalo je tehničke kriterije prema kojima je čovjek pozvan oblikovati svoj životni prostor i time preuređivati prirodni, izvorni prostor.⁹ Pri tome su izazivani duboki poremećaji koje danas ocjenjujemo katastrofičnim glede postojeće i očekivane ugroženosti života samog.

Osobiti primjer pogrešnog odnosa, ni malo ekocentričnog, prema ruralnom prostoru predstavlja pretvaranje poljoprivrede u agrobiznis, a obiteljskih imanja u "tvorničke farme". Takva orijentacija, u prvom redu SAD-a, na proizvodnju hrane radi širenja moći, ne radi stvaranja uvjeta života, što je osnovni smisao proizvodnje hrane, potvrđuje "protjerivanje" prirode i iz prirode same. Engdahl ukazuje na trostruku anti-prirodnu zadaću agrobiznisa: *političku* (širenje utjecaja SAD-a u Trećem svijetu), *vojnu* (vojna dominacija i bez vojnog djelovanja, "hrana kao oružje") i

⁸ M. Mirković tridesetih godina prošlog stoljeća tvrdi: "... novac mijenja, deformira i moralno degradira seljaka ... novac postaje jači od zemlje i seljak je potpuno nemoćan prema onome koji raspolaže novcem", "Novac razjeda sve seoske odnose: snagu krvnog srodstva, prijateljstva, kumstva, utjecaj vjere. On kida polako ali sigurno sve spone seoskog kolektiva"(Mirković, 1937:6,26)

⁹ Procvatom gradskog života u 15. stoljeću, navodi J. Rifkin, prvi je put povučena crta između gradskog puka i njegove ruralne okolice. Građani su se gnušali nad bliskim odnosom ratara s životinjama i prirodom. To se počelo smatrati neciviliziranim. "Postupak civiliziranja udaljio je čovjeka od njegove animalne prirode, ali i od njegovih bližnjih." (Rifkin, 2006:150-151)

gospodarsku (ostvarivanje dobiti iz prividnog pomaganja siromašnima kroz poklanjanje genetski modificiranog sjemena, a što dovodi do stvaranje ovisnosti o GMO-u i o kemijskim sredstvima potrebnim za njihovu uspješnu primjenu) (Engdahl, 2005:114-136). Ruralni je prostor Azije, Afrike, Južne Amerike pa i dijelova Europe, predviđen za taj globalni eksperiment, doveden u opasnost potpunog gubitka neposrednosti odnosa s prirodom. U globalnim okvirima takva je politika moći i dominacije pomoću gospodarenja "izvorima" hrane poništavala osnovne razlike između ruralnog i urbanog prostora, poljoprivrede i industrije, prirodne i tehničke sredine. Priroda je isključivo tretirana kao "zaposjednuti izvor" koji se pretvara u ne-prirodu, pa je i život kontroliran kroz potpuno neprirodne uvjete.

Prepoznavanje opasnosti ovakve strategije gospodarenja prirodom i životom uopće podiglo je globalnu ekološku svijest, posebice u borbi za održanje bioraznorsnosti, a protiv GMO-a. To, međutim, najčešće završava u borbi civilnog društva za zaštitu prirodnog okoliša i dobiva dimenziju antiglobalizacijskih pokreta. U okvirima nacionalnih država gospodarski i politički lobiji i dalje ekocentrične vrijednosti podređuju interesima povećanja profita i širenja moći.

4. Primjeri odnosa prema ruralnom prostoru

Kakav je suvremeni odnos prema selu i ruralnom prostoru može nam poslužiti Friedmanova teza da je globalizacija osobito potaknula ubrzano seljenje stanovništva iz ruralnog ambijenta i ruralnih djelatnosti u urbani ambijent. Ovaj je potonji pružao zadovoljenje globalnih trendova u modi, prehrani, tržištima i zabavi (Friedman, 2003:27). Trend smanjivanja broja seoskog, a porasta gradskog stanovništva danas je lako pravdati ne samo bogatim sadržajima dokolice u gradovima, već i tehnološkom uvjetovanošću većine djelatnosti koje mogu opstati samo u napućenijim urbanim središtima. Taj je trend također potican neoliberalnim vrijednostima karijere i njome ostvarenom uspjehu koji se mjeri materijalnim vrijednostima (visina plaće, kuće, stanovi, automobili, jahte, putovanja ...).

Pogledajmo kako to izgleda u svijetu i u pojedinim regijama (Tablica 1.). Prema podacima za predočeno polustoljetno razdoblje vidimo da je nerazvijeni svijet zadržao znatno veći postotak ruralnog stanovništva u odnosu na razvijeni. U pola stoljeća seosko se stanovništvo u svijetu smanjilo za 20,1%. Razlike su, međutim, vrlo velike između razvijenih i nerazvijenih regija. Tako su 2005. godine najrazvijenije zemlje, europske i sjevernoameričke, svele seosko stanovništvo na jednu četvrtinu ukupnog (25,1%). Zemlje nerazvijenih regija su zadržale i dalje vrlo visok postotak seoskog stanovništva, gotovo tri četvrtine (72,3%). U njima je poljoprivreda još uvijek prevladavajuće zanimanje u koje je uključeno većinsko ruralno stanovništvo.

Tablica 1. Seosko stanovništvo u svijetu 1950. – 2005. (u %)

Godina	Svijet	Europa	Najrazvijenije regije	Manje razvijene regije	Nerazvijene regije
1950.	70,9	48,8	47,5	82,1	92,6
1960.	67,1	43,3	41,4	78,3	90,5
1970.	64,0	37,1	35,3	74,8	87,0
1980.	60,8	31,4	30,8	70,5	82,7
1990.	56,8	28,5	28,2	64,8	79,1
2000.	52,9	27,3	26,1	59,5	74,8
2005.	50,8	26,7	25,1	56,8	72,3

Izvor: www.esa.un.org/umup

Stanje u Hrvatskoj se može prikazati kao sredina između najrazvijenijih i manje razvijenih, a znatno iznad nerazvijenih regija (od 74,6 % seoskog stanovništva 1953. broj se spustio na 42,3 % 2001., tablica 3, a s 29,1% stanovništva uključenog u poljoprivredu 1971. broj se spustio na 5,5% 2001., tablica 6).

Naviknuti smo u hrvatskom društvu razlikovati selo i grad kroz razlike u veličini i broju stanovnika, vrstama dominirajućih djelatnosti, prirodi odnosa među njihovim žiteljima, načinu provođenja slobodnog vremena, i slično. Selo se uvijek opisivalo obilježjima prirodnog okruženja, grad tehničkog. Industrijalizacija je sela učinila emigracijskim područjima, a gradove imigracijskim (tablica 2.). Otuda se i kvaliteta života razlikovala. Naprednost i modernost se redovito dodjeljivala životu u gradu, tradicijska nepokretnost selu. Razlog je takvom pristupu ležao u poimanju značenja tehničkog okruženja za određivanje napretka i razvoja.

Tablica 2. Tradicionalno razlikovanje sela i grada

SELO	GRAD
- mali broj stanovnika	- veliki broj stanovnika
- dominira poljoprivreda	- dominira industrija uz množenje drugih djelatnosti
- obitelji s više članova	- obitelji s manje članova
- život u prirodnom okruženju	- život u tehničkom okruženju
- slaba infrastrukturna opremljenost	- dobra infrastrukturna opremljenost
- siromašna ponuda sadržaja dokolice	- bogata ponuda sadržaja dokolice
- prevladava slabo obrazovano stanovništvo	- stanovništvo je sve obrazovanije
- odnosi se temelje na vrijednostima zajedništva i solidarnosti	- odnosi se temelje na anonimnosti i individualnim interesima
- kontinuirano opadanje broja stanovnika	- kontinuirani porast broja stanovnika
- emigracijsko područje	- imigracijsko područje

Suprotno od tehničkog, prirodno okruženje nije predstavljalo sinonim napretka i razvoja već zaostajanja. Ono se redovito smještalo u ruralni prostor kojega su nezaobilazne odrednice selo i poljoprivreda. Zbog toga je prirodni prostor

doživljavan kao seosko okruženje ispunjeno djelatnostima niske tehničke zahtjevnosti kako u obradi prirodnih resursa, tako i u aktiviranju seoskog stanovništva. Seosko poljoprivredno stanovništvo nije usmjeravano na obrazovanje za profesiju, njihov se proizvod nije vrednovao aktiviranjem skupe tehnologije i visoke pameti. Dugotrajno se prisustvo ovakvog ocjenjivanja sela i nekada ključne djelatnosti poljoprivrede, odrazilo i na prepoznavanje šireg ruralnog prostora. Ruralni se prostor doživljavao kao *tehnički nezahtjevan* i *profесиjski jednoličan*. Dakle, ponuda mu je skromna, posebno za mlađe generacije kojima je duh vremena usadio mobilnost i istraživačku orijentaciju, ali jednako tako i utilitarnu i konzumentsku. U tom smislu grad uvijek više pruža pa je on odredište u potrazi za karijerom i civilizacijskim dosezima. Selo i njegovo okruženje sve se više smješta u sferu izvan profesionalizma i građenja karijere. Ono postaje prostor za odmor, svojevrsan korak u prirodu, povratak u predmodernu stanje.

Odnos prema prirodnom okolišu u ruralnom prostoru nije se značajno promijenio unatoč naglašavanju ekološkog osvješćivanja. Modernizacijska koncepcija stvaranja tehničkog okruženja zadržala je odnos prema prirodi kao *resursu* i *odlagalištu*. Paradigma seljačke ekonomije, u kojoj je izražen reciprocitet razmjene materijala između socijalnog i prirodnog sustava, je potisnuta industrijskom paradigmom, koja u prirodi vidi samo materijalnu pretpostavku razvoja. Ekološka paradigma koja se gradi na vrijednostima *održivosti* i *odgovornosti* u odnosu prema prirodi, još uvijek nije potisnula dominaciju industrijske paradigme (Cifrić, 2002:268-271). To se potvrđuje i u kontinuiranom smanjivanju broja seoskog stanovništva. Na primjeru Hrvatske vidimo da je u proteklih pola stoljeća broj seoskog stanovništva pao s tri četvrtine ukupnog (74,6%) na znatno ispod polovine – 42,3% (tablica 3.) Znakovito je veliko smanjivanje u izrazito poljoprivrednim područjima (Istočna Hrvatska).

Tablica 3. Seosko stanovništvo RH u % (1953. – 2001.)

REGIJA	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.
Središnja Hrvatska	73,8	67,9	58,6	50,0	45,0	43,5
Istočna Hrvatska	77,5	71,7	64,5	52,8	47,4	46,9
Gorska Hrvatska	91,6	86,4	78,3	73,3	69,8	65,1
Sjeverno Hrv. primorje	60,0	50,1	41,8	34,5	33,2	35,8
Južno Hrv. primorje	76,7	71,2	60,3	44,3	39,7	36,1
UKUPNO	74,6	68,4	59,2	48,5	43,8	42,3

Izvor: Pokos, 2002:41.

Unatoč naglašavanju vrijednosti prirodnog okoliša i seljačke uloge *čuvara pejzaža* i *vrtlara planete* (Župančić, 1998:57), ruralni prostor je i dalje područje koje se napušta. Ekološka se orijentacija načelno zagovara, no svakodnevna praksa pokazuje drugačiju orijentaciju. Nju potvrđuje i razmišljanje većine mladih koji svoju

budućnost žele potražiti izvan sela. Tablica 4. pokazuje kako mladi Slavonije i Baranje (studenti osječkog sveučilišta) ocjenjuju život na selu. Prve tri tvrdnje ukazuju na besperspektivnost glede zaposlenja i karijere (44 %), na besadržajnost (20 %) i izoliranost (9,33%). Njima život na selu ocjenjuje čak 73,33% ispitanika. Zadnje tri tvrdnje, koje u svjetlijem tonu vide selo, prihvaća njih samo 26,67 %. Znakovito je da tvrdnju "Život je u selu prirodniji i mirniji nego u gradu." kao glavno obilježje sela prepoznaje samo 17,33 % ispitanika.¹⁰

Tablica 4. Ocjena života u slavonsko-baranjskom selu

Ocjena života u slavonsko-baranjskom selu	frekvencija	%
a) Besadržajan je za mlade.	30	20,00
b) Ne daje mogućnost zapošljavanja i karijere.	66	44,00
c) Sela su dosta izolirana od gradova.	14	9,33
d) Život je u selu prirodniji i mirniji nego u gradu.	26	17,33
e) U današnjim prilikama selo pruža isto što i grad.	9	6,00
f) Selo ima veću gospodarsku perspektivu od grada.	5	3,33
UKUPNO	150	100

Izvor: Šundalić, 2000:383.

Neprivlačnost sela se potvrđuje i u željama za budućim zaposlenjem (tablica 5). U istoj anketi, riječ je o studentima agronomije i ekonomije, manje je od petine onih koji se žele baviti poljoprivredom (19,33%). Još ih se manje opredjeljuje za sekundarni sektor (5,33%). Prevladavajuća je želja za zaposlenjem u uredu (57,33%).

Tablica 5. Izbor zaposlenja

Gdje biste željeli potražiti zaposlenje po završetku studija?	Frekvencija	%
a) U poljoprivredi (ratarstvo, stočarstvo, vinogradarstvo ...)	29	19,33
b) U industriji (metalskoj, tekstilnoj, prehrambenoj ...)	8	5,33
c) U uredu (u državnoj službi, nekakvoj agenciji ...)	86	57,33
d) Nastavio bih školovanje (magisterij, doktorat)	27	18,00
Ukupno	150	100,00

Izvor: Šundalić, 2000:385.

Prethodne nam dvije tablice pokazuju vrlo slabi, gotovo nikakav utjecaj ekološke edukacije na stvaranje ekološke svijesti. Ona se kod mladih ne potvrđuju niti kroz vrednovanje prirode i prirodnijeg ambijenta (ruralnog prostora, npr.), niti kroz osobne orijentacije na seosko i poljoprivredno okruženje u kojem je moguće

¹⁰ J. F. Rye na primjeru stavova mladih Norveške oblikuje dvije dominirajuće slike seoskog prostora: *idila* (solidarnost, susjedska povezanost, međusobno poznavanje, duh suradnje, tolerancija, mir) i *dosada* (jednoličnost, prihvaćanje ponuđenog, ogovaranje, siromaštvo, ne-modernost) (Rye, 2004:11)

zadovoljiti životne ambicije. Takvo je stanje proizvod dugogodišnjeg socijalizacijskog projekta kojim se život u tehničkoj sredini prihvaćao u atributima naprednog i suvremenog, dok se život u ruralnom prostoru svodio na tradiciju koja nestaje, kako u poljoprivredi, tako i u duhovnosti sela uopće.

Otuda je realnost očekivati da sela ostaju bez radno sposobnog stanovništva samim time što ih poljoprivreda, nekada prevladavajuća djelatnost koja je zapošljavala i uzdržavala većinu seoskih žitelja, danas treba znatno manje. No, je li moguće očekivati također da će sela postati privlačnim ne zbog zapošljavanja u poljoprivredi, već zbog približavanja uvjeta života onima u gradu. Ovo drugo očekivanje hrvatska stvarnost za sada ne potvrđuje.

Još uvijek poljoprivredno stanovništvo, iako manjinsko, daje ključno obilježje životu na selu i ruralnom prostoru uopće, što se može tumačiti ostatkom tradicionalnog identificiranja sela s njegovom osnovnom djelatnošću. U tablici 6. vidimo da je poljoprivrednog stanovništva sve manje. U razdoblju između četiri popisa (1971. – 2001.) broj se smanjio s 29,1 % udjela u ukupnom stanovništvu 1971. na 5,5 % 2001. godine. No, znakovito je da se u ukupnom poljoprivrednom stanovništvu povećava omjer aktivno – uzdržavano stanovništvo u korist aktivnog. To se može tumačiti povećanom orijentacijom seoskog stanovništva na privlačnija nepoljoprivredna zanimanja tako da se u istoj obitelji radno sposobni članovi zapošljavaju na obiteljskom gospodarstvu, ali i izvan njega. No, isto tako to može biti tumačeno i kao posljedica tehnološke modernizacije u poljoprivredi¹¹ koja zbog tržišne isplativosti potiče ruralno stanovništvo, koje je donedavno bilo povremeno korištena radna snaga, na druge stalne i sigurnije izvore prihoda.

Tablica 6. Poljoprivredno stanovništvo u Hrvatskoj (1971. – 2001.)

Godine popisa stanovništva	Ukupno stanovništvo (%)	Poljoprivredno stanovništvo (%)		
		ukupno	aktivno	uzdržavano
1971.	4 169 887 -100	1 211 999 (100) -29,1	718 043 (59,2)	493 956 (40,8)
1981.	4 391 139 -100	667 696 (100) -15,2	414 742 (62,1)	252 954 (37,9)
1991.	4 499 049 -100	409 647 (100) -9,1	264 895 (64,7)	144 752 (35,3)
2001.	4 248 100 -100	246 089 (100) -5,5	166 044 (67,5)	80 045 (32,5)

Izvor: Statistički ljetopis RH, 2005:100-101.

Ovakav trend potvrđuje i nedavno provedeno istraživanje među 312 studenata Osječkog sveučilišta čije su obitelji porijeklom i žive u Slavoniji i Baranji (tablica 7).

¹¹ Događa se *rekompozicija seoskog društva*, tvrdi A. Hodžić. Poljoprivredna se proizvodnja modernizira, povećava se produktivnost i smanjuje broj poljoprivrednika (Hodžić, 2000:82).

Iako žive u ruralnoj i agrarnoj regiji sredstva za život njihove obitelji najčešće osiguravaju od mjesečnih plaća za rad izvan obitelji (56,4%), što je ipak izraženije kod gradskih (62,8%) nego kod seoskih obitelji (46,8%). Od poljoprivrede, bez drugih prihoda, živi samo 4,5 % ispitanih obitelji.

Tablica 7. Prihodi u obitelji

Prihodi u obitelji	Ukupno Frekvencija (%)	Selo Frekvencija (%)	Grad Frekvencija (%)
1. Od samostalne djelatnosti u poljoprivredi	14 (4,5)	12 (9,7)	2 (1,1)
2. Od samostalne djelatnosti u obiteljskom obrtu	34 (10,9)	17 (13,7)	17 (9,0)
3. Od plaće ostvarene izvan obitelji	176 (56,4)	58 (46,8)	118 (62,8)
4. Od plaće ostvarene izvan obitelji i samostalne djelatnosti u obitelji	35 (11,2)	16 (12,9)	19 (10,1)
5. Od socijalne pomoći jer nitko ne radi	6 (1,9)	3 (2,4)	3 (1,6)
6. Nešto drugo (mirovina, dječji doplatak, nasljeđe, ...)	47 (15,1)	18 (14,5)	29 (15,4)
7. Ukupno	312 (100)	124 (100)	188 (100)

Izvor: Šundalić, 2006:131

Premda još uvijek u Hrvatskoj znatan broj stanovnika živi na selu (2001. ih je živjelo 42,3 %, vidi tablicu 3.), to treba shvatiti kao njihovo *stanovanje*, jer je za većinu rad od kojega se živi izvan sela i poljoprivrede. Tako se sela postepeno pretvaraju u mjesta koja su bliže prirodi, ali sve manje ovisna o prirodi. Ruralni se prostor također za većinu ne pojavljuje kao egzistencijalni i radni prostor već kao prirodni okoliš koji se doživljava više rekreativno i turistički.

5. Zaključne teze

Ekocentrični pristup ruralnom prostoru kao "prirodnijem okolišu" u odnosu na urbani, je svojevrsni pokušaj kritike postojećeg prevladavajućeg odnosa koji ruralni prostor određuje i vrednuje kriterijima razvoja i kvalitete življenja kojih je uporište u tržišnoj orijentaciji i postizanju komfora u ne-prirodnim okolnostima.

Ekocentizam treba dobiti prednost pred antropo- i kulturocentrizmom kada je riječ o ruralnom prostoru, jer je upravo ekocentrična orijentacija u osnovi ruralne kulture. To, međutim, ne vodi u anti-modernističku orijentaciju već naglašava vrijednost ruralnog etosa temeljenog na postizanju ravnoteže između čovjeka i prirode. *Ruralnu* kulturu ne treba sužavati na *seljačku* kulturu, već ju je nužno proširiti suvremenim utjecajima modernog društva. Tehnološka opremljenost i naslijeđeni

obrasci kulture jesu okviri u kojima se danas razvija ruralna kultura. Njezina dinamičnost samo je potvrda preživljavanja utjecaja globalizacije koji nekadašnju dihotomiju ruralno – urbano zamjenjuje novom, lokalno – globalno, tvrdi I. Cifrić. Premda je modernizacija, ukupno gledano, poremetila tradicijske obrasce življenja, ona nije ruralni prostor i ruralnu kulturu učinila neodrživim, već ih je stavila pred izazov imperativa modernizacije. Pri tome težište treba biti stavljeno na dvije jednako važne sastavnice: prirodni okoliš (koji treba očuvati u prirodnoj izvornosti i nezagađenosti) i selo (otvaranje boljih životnih perspektiva seoskom stanovništvu) (Cifrić 2003:60-120).

Zahtjev za integralnim razvitkom ruralnog prostora nije svediv na jednostrani gospodarski razvoj. On, dakako, ima i socijalnu i kulturnu stranu. Umjesto maksimizacije dobiti na gospodarskom planu, treba poraditi na optimizaciji postojećih prirodnih, stvorenih i ljudskih resursa (Defilippis, 1993:36). Takva je orijentacija u biti ekocentrična i predstavlja konceptijski pomak prema održivom razvoju.

Može li se ruralni prostor danas prihvatiti kao prostor spašavanja prirodnog okoliša? Je li ekocentrizam *differentia specifica* ruralnog prostora danas? – pitanja su kojima se više ukazuje na problem odnosa prema prirodnom okolišu, nego što ga se uistinu namjerava riješiti. Tim se pitanjima traži uporište novoj orijentaciji u kojoj će prirodni okoliš biti središnji topos nepodređen tehničkim mogućnostima koje nameće napredak. U novoj orijentaciji zagovaranje revitalizacije sela mora imati uporište u novom vrednovanju prirode. Jer, ako se na revitalizaciju gleda samo kroz gospodarske i demografske pomake, tada ona ostaje samo želja ili političko obećanje.

Stvarnost nas, nažalost, ne približava novoj ekocentričnoj orijentaciji kada je riječ o životu u ruralnom prostoru. Ostajanje sela bez stanovnika¹², pretvaranje poljoprivrede u industrijaliziranu tržišnu djelatnost i njezina tehnološka modernizacija imaju kao posljedicu pretvaranje ruralnog prostora u tehničko okruženje. Tehnocentrizam je potisnuo "vrtlarjenje" u prirodi, seljačku autarkiju je zamijenila tržišna ovisnost. Uvjete života na selu približiti uvjetima života u gradu, postao je središnji zadatak "unaprjeđivanja" ruralnog prostora. Samim time, priroda će postati "prihvatljivom" i "nezahtjevnom" za urbano stanovništvo, posebice kada je riječ o njegovu vikend-povratku u prirodu.

Takav je pristup ruralnom prostoru na određeni način postmodernistički, jer se prirodno okruženje ruralnog prostora ne promatra kroz upotrebnu vrijednost već kroz *simboličku potrošnju* (O'Neill, 1999:77). Prigodno prihvaćanje i potreba za prirodom umjesto egzistencijalne uvjetovanosti koja u prirodi nalazi radni i životni prostor, nije, međutim, odraz brige za prirodu i ekocentrizma. Ono je prije svega odraz technocentrizma i potrage za nečim čega u njemu nema. Tako se stiže do prirode koju se još uvijek najlakše prepoznaje u ruralnom prostoru.

Zagovaranje ekocentrične orijentacije otuda je jedini put u ruralni prostor kao životni i radni. Prirodni okoliš je bio i treba ostati resurs ruralnog prostora, ali ne po

¹² Prema popisu stanovništva 2001. u Hrvatskoj je čak 185 sela ostalo bez stanovnika. Također su brojna sela s manje od deset stanovnika, redovito starijih od 60 godina. (Popis stanovništva 2001, knjiga 1.)

industrijskoj paradigmi iscrpljivanja i zagađivanja, već po ekološkoj – odgovorno korištenje resursa kao čuvanje prirode. Ekološka paradigma ne izbacuje tehnologiju (posebice ne njenu modernizaciju) kao sastavnicu ruralnog prostora, već bi je trebala staviti u funkciju aktiviranja *nove veze* sela i prirodnog okoliša. Ta je veza dominirala uglavnom po industrijskoj paradigmi tehno- i kulturocentrizma. Je li moguće danas otpočeti graditi tu vezu drugačije – ekocentrično, za početak u ruralnom prostoru, a odskora u životnom prostoru uopće?

LITERATURA

- Blanc, Andre (2003.) **Zapadna Hrvatska – studije iz humane geografije**. Zagreb: Prosvjeta.
- Cifrić, Ivan (1994.) **Napredak i opstanak**. Zagreb: HSD i Zavod za sociologiju.
- Cifrić, Ivan (2003.) **Ruralni razvoj i modernizacija**. Zagreb: IDIZ.
- Cifrić, Ivan (2002.) Zagađivanje i ugrožavanje seoskog okoliša. U knjizi: M. Štambuk, I. Rogić, A. Mišetić (ur.) **Prostor iza**. Zagreb: Institut Ivo Pilar, str.265-285.
- Defilippis, Josip (1993.) Upravljanje integralnim razvitkom ruralnih područja. **Sociologija sela**, 31 (1-2) : 35-39.
- Engdahl, William (2005.) **Sjeme uništenja**. Zagreb: Detecta.
- Fetscher, Iring (1989.) **Uvjeti preživljavanja čovječanstva**. Zagreb: Globus.
- Freeman, Christopher – Jahoda, Marie (1980.) **Budućnost svijeta**. Zagreb: Globus.
- Friedman, Thomas L. (2003.) **Lexus i maslina**. Zagreb: Izvori.
- Gore, Al (1994.) **Zemlja u ravnoteži**. Zagreb: Mladost.
- Guardini, Romano (2002.) **Konac novoga vijeka**. Split: Verbum.
- Hodžić, Alija (2000.) Socijalna struktura i mobilnost seoskog stanovništva. **Sociologija sela**, 38 (1-2):79-107.
- Kompendij socijalnog nauka Crkve** (2005.) Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Lav XIII (1991.) Rerum novarum. U: **Sto godina katoličkog socijalnog nauka**. Zagreb: KS.
- Mendras, Henri (1986.) **Seljačka društva**. Zagreb: Globus.
- Mirković, Mijo (1937.) **Održanje seljačkog posjeda**. Zagreb: Hrvatska naklada.
- O'Neill, John (1999.) Economy, Equality and Recognition. U zborniku: Ray, L. – Sayer, A. (ed.) **Culture and Economy after the Cultural Turn**. London: SAGE Publications, str. 76-92.

Pokos, Nenad (2002.) Metodologija izdvajanja seoskog stanovništva, njegov raspored i popisne promjene 1953.-2001. U knjizi: M. Štambuk, I. Rogić, A. Mišetić (ur.) **Prostor iza**. Zagreb: Institut Ivo Pilar, str.31-56.

Popis stanovništva 2001. Prvi rezultati po naseljima. Knjiga 1. Zagreb: DZS.

Radermacher, Franz Josef (2003.) **Ravnoteža ili razaranje**. Zagreb: Intercon – Globus.

Rifkin, Jeremy (1999.) **Biotehnoško stoljeće**. Zagreb: Jesenski i Turk – HSD.

Rifkin, Jeremy (2006.) **Europski san**. Zagreb: Školska knjiga.

Rogić, Ivan (2006.) Odnos spram kuće za odmor u Hrvatskoj u strategiji urbanizacije 1945.-2005. U knjizi: I. Rogić, A. Mišetić, R. Zimmerman (ur.) **Kuća pokraj mora**. Zagreb: Institut Ivo Pilar, str.93-118.

Rye, Johan Fredrik (2004.) **Constructing the countryside: Differences in teenagers' images of the rural**, Paper no 3/04, ISSN 1503-2736, p. 1-26.

Singer, Peter (2005.) **Jedan svijet – etika globalizacije**. Zagreb: Ibis grafika.

Solženjicin, Aleksandar (1999.) Razmišljanja uoči 21. stoljeća. U zborniku: N. P. Gardels (ur.): **Na kraju stoljeća**. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk – HSD, str. 17-27.

Statistički ljetopis RH 2005. Zagreb: DZS.

Štambuk, Maja (2002.) Selo i modernizacija: kratka povijest nesporazuma. U knjizi: M. Štambuk, I. Rogić, A. Mišetić (ur.) **Prostor iza**. Zagreb: Institut Ivo Pilar, str.9-28.

Šundalić, Antun (2006.) Osiromašivanje i nerazvijenost – Slavonija i Baranja u očima njezinih stanovnika. **Socijalna ekologija**, 15 (1-2):125-143.

Šundalić, Antun (2000.) Uloga ljudskog čimbenika u revitalizaciji slavonskog sela i poljoprivrede. **Sociologija sela**, 38 (3-4):375-392.

Toffler, Alvin (1975.) **Šok budućnosti**. Rijeka: Otokar Keršovani.

Weber, Max (1976.) **Privreda i društvo I**. Beograd: Prosveta.

Župančić, Milan (1998.) Seoska modernizacija i tranzicija. **Sociologija sela**, 36 (1-4):53-66.

Župančić, Milan (2000.) Tranzicija i modernizacijske perspektive hrvatskog sela. **Sociologija sela**, 38 (1-2):11-78.

www.esa.un.org/unup

ECOCENTRICAL APPROACH TO RURAL AREAS

Antun Šundalić
Faculty of Economics, Osijek

Summary

Is eco-centrism differentia specifica of the rural area nowadays? The author proceeds from the thesis that management of the rural area is closest to the eco-centric orientation. Natural environment within the rural area is possible to be perceived as 'a house', not as 'an occupied source', i.e. living according to the natural order in the rural area is ahead of the living oriented toward harsh market regularities.

In this paper the author analyzes to what extent is this thesis sustainable within the Croatian society, and to what extent is it suppressed by the anthropocentric domination of utilitarianism, consumerism and materialism. Also, through this a question is raised to what extent is 'living in accordance with nature' an orientation that reflects the demand of the age truly accepted in the fact of life, and on the other hand, to what extent is that the phrase one doesn't live up to. This dilemma could be tested precisely on the issue of the relation toward living in the rural area. To what extent is the rural area managed by environmental paradigm, and to what extent by the industrial paradigm, is only the affirmation of the matter-of-factness of the eco-centric orientation.

Key words: eco-centrism, rural area, countryside, agriculture, nature, industrial paradigm, environmental paradigm.

ÖKOZENTRISCHER ANSATZ ZUM LÄNDLICHEN RAUM

Antun Šundalić
Ökonomische Fakultät in Osijek

Zusammenfassung

Ist der Ökozentrismus heutzutage eine „differentia specifica“ des ländlichen Raumes?

Der Autor geht von der These aus, daß der ländliche Raum einer ökozentrischen Orientierung am nächsten liegt. Die natürliche Umgebung im ländlichen Raum kann man als „ein Haus“ erleben und nicht als „eine besetzte Quelle“, d.h. das Leben im Einklang mit einer natürlichen Ordnung steht vor dem steif auf Marktgesetzlichkeiten gerichtete Leben.

In der vorliegenden Arbeit analysiert der Autor, inwiefern diese These in der kroatischen Gesellschaft haltbar ist, und in welchem Ausmaß sie durch die anthropozentrische Vorherrschaft des Utilitarismus, des Konsumismus und des Materialismus verdrängt wird.

Außerdem wird dadurch die Frage gestellt, in welchem Ausmaß "das Leben mit der Natur" als eine zeitgenössische Orientierung in Wirklichkeit akzeptiert ist, und in welchem Ausmaß ist es nur eine Floskel, die nicht wirklich gelebt wird. Dieses Dilemma kann

gerade an der Frage der Beziehung zum Leben im ländlichen Raum getestet werden.

Inwiefern ist der ländliche Raum durch ein ökologisches und inwiefern durch ein industrielles Paradigma geführt, ist nur eine Bestätigung dessen, wie realistisch die ökozentrische Orientierung ist.

Schlüsselwörter: Ökozentrismus, ländlicher Raum, Dorf, Landwirtschaft, Natur, Industrieparadigma, ökologisches Paradigma.